1905 *Radium särskilt dess förekomst i Sverige.* TT, Kem. s. 28.

1906 *Fontaktoskop för radioaktiva mätningar.* Föredrag i Kemistsamfundet. TT, Kem. s. 55.

1907 *Nyare rön angående radium.* Föredrag i Kemistsamfundet. SKT, s. 137 och s. 160.

1909 *Konstgjorda radioaktiva vatten.* Föredrag i Uppfinnareföreningen. IN, s. 411.

1910 *Metallen Radium,* IN, s. 410.
Radioaktiva vatten. Föredrag i Kemistsamfundet. SKT, s. 4.
Radioaktiva vatten. TT, Kem., s. 20.
Radioaktiva enheter. TT, Kem., s. 163.
Nyare rön inom radiologien. Föredrag i Kemistsamfundet. SKT, s. 166.
Kiselfluornatrium (för avskiljande av radium). TT, Kem., s. 117.

1911 *Fotografering medelst radioaktiva vatten.* TT, Kem., s. 58.

1912 *Nya radiumfabrikat.* (Reklamskrift.)

1913 *Rationell vattenradioaktivering.* Föredrag i Kemistsamfundet. SKT, s. 11.
Radioaktiva emanationer och semipermeabla membraner. TT, Kem s. 31.
Radiumlaboratoriet i Gif (utanför Paris). SKT, s. 126.

1914 *Vattenradioaktivering enl. system Landin.* TT, Kem., s. 22.

1916 *Om radiumelementen* (översättn.). TT, Kem., s. 82.
Radioaktivt vatten och dess konstgjorda framställning. Föredrag vid Naturforskarmötet i Kristiania. IN, s. 260.

»Hult-bokens» proveniens.

I Dædalus 1947 har lämnats en redogörelse för den mycket intressanta bok med ritningar över »inventioner», som från Hults Bruk i Norrköpingstrakten nyligen kommit till Tekniska Museet. Som en tänkbar författare till boken har framförts Polhems lärjunge Carl Knutberg, men omständigheter påpekas också, som tala emot ett sådant antagande.

Från min praktikanttid på Hults Bruk för snart 40 år sedan erinrar jag mig gärna det idylliska lilla herrgårdsbiblioteket på Rodga, en egendom, som länge haft samma ägare som Hult. På dess hyllor stodo Palmstruchs Botanik och liknande arbeten sida vid sida med svenska och franska klassiker. Bortsett från senare förvärv, gjorde biblioteket intryck av att ha stått orört sedan 1700-talets slut. Man frågar sig då, om icke även den bok, som nu är på tal, kan ha tillhört detta bibliotek och i så fall vem av de forna ägarna, som kan tänkas ha förvärvat den.

Om den av Karin Forsberg gjorda dateringen är tillnärmelsevis riktig, kan knappast mer än ett namn komma i fråga, nämligen brukspatronen Jacob Graver, som förvärvade både Hult och Rodga 1763. Han var tydligen en man med många intressen. Utom bruksrörelsen vid Hult bedrev han buldanväveri vid Rodga, masugn vid Näkna och järnbruk vid Stens Bruk, varom namnet Graversfors ännu erinrar. En son, Johan Jacob Graver, anlade Reijmyre glasbruk. Lägger man härtill, att den äldre Graver var befryndad med Carl Bernhard Wadström, nu mest ihågkommen som filantrop och negerslaveriets bekämpare, men därjämte en framstående mekaniker och metallurg och en tid verksam vid Trollhätte kanalbygge, måste man medge, att intresset för »nyttiga inventioner» bör ha varit rikt företrätt i familjen.

Emellertid är det ej till Graver själv, som intresset i första hand knyter sig, utan till hans hustru. Året efter det han förvärvat de båda egendomarna gifte sig Graver med Maria Magdalena Eurenia, och paret bosatte sig på Rodga. Efter Gravers död 1779 gifte hans änka om sig med häradshövdingen Christian Brandt, som avled 1803. Själv levde hon till 1819. Hon är jämte sina båda män begravd på Rodga, där traditionen har mycket att förmäla om den tydligen resoluta och originella damen.

Maria Magdalena Eurenia var född 1730 och dotter till kyrkoherden i Torsåker Jöns Eurenius och hans maka Catharina Renhorn. Modern var möjligen syster till den som hattpartiets chef i borgarståndet mera beryktade än berömde borgmästaren Olof Bidenius Renhorn. Jöns Eurenius var en begåvad och mångsidig man. Han utgav latinska språkläror och tvistade med Olof Rudbeck om rätta platsen för det gamla Atlantis. Men därjämte hade han intresse för praktiska ting. År 1739 inlämnade han till Vetenskapsakademien en metod att bestämma »östra och västra längden» och sade sig även ha gjort ett förslag till skeppsdocka. Han föreslogs samma år till inval i akademien.

Dessa hans praktiska intressen gingo tydligen i arv till sönerna, som synas ha varit sällsynt lika till sin läggning. Den äldste, Jacob, född 1720, student i Uppsala 1738 och död 1799, var byggmästare och lantbrukare i Hol i Nora socken i Ångermanland. En yngre broder, Johan, född 1728, blev student i Uppsala 1748 och var under några år biträde åt Polhems lärjunge, »direktören i mekaniken» Samuel Sohlberg vid byggandet av Trollhätte kanal. Då arbetet på kanalen av brist på medel avstannade, sändes Johan år 1758 med ett anslag av 1 400 d.smt till Holland för att studera tillverkningen av klinker och cement. Resan utsträcktes till Frankrike och England, men de vunna erfarenheterna kommo väl knappast till nytta, då Johan strax därefter avled 1763. Han efterträddes vid kanalbygget av sin broder Abraham, som var född 1732, student 1751 och fil. mag. i Greifswald 1759. Denne var konstmästare vid Trollhätte kanal från 1764 till 1776, då han fick avsked för ett obetänksamt angrepp på direktionen. Detta hindrade ej, att hans tjänster åter togos i anspråk från 1794 till 1795, då han avled.

Av denna sammanställning av biografiska data kan man draga den slutsatsen, att vem som helst av de tre bröderna till härskarinnan på Rodga och Hult kan tänkas vara upphovsman till ett arbete av Hult-bokens karaktär. Tager man fasta på bokens uppgift, att dess författare redan 1743 gjort en modell till en hackelsemaskin, måste de båda yngre bröderna lämnas ur räkningen såsom alltför unga vid denna tid. Återstår sålunda den äldre brodern Jacob. Denne är identisk med den Jacob Eurenius, vars tragiska öde som uppfinnare Åke Meyerson skildrat i Dædalus 1939. Man erinrar sig, att Jacob Eurenius med en modell till en nätvävstol 1748 begivit sig till Stockholm för att söka sin lycka. Han blev emellertid förekommen av en kommissarie Norberg, som möjligen stulit hans idé, och som, trots det understöd Eurenius fick av sin släkting Renhorn, slutligen tilldelades den stora belöningen för maskinen. (Bygdén uppgiver dock, att Eurenius erhöll belöning »för ett nytt sätt att binda nät»). Gör man en jämförelse mellan den ritning av nätvävstolen, som återges i Dædalus 1939, och rit-

ningen till Hult-bokens bandvävstol i Dædalus 1947, finner man en god överensstämmelse i maneret, som är helt olika Knutbergs sätt att rita, se Dædalus 1937.

Det förefaller sålunda högst antagligt, att Hult-boken är ett verk av Jacob Eurenius. Man frågar sig då, hur det kom sig, att boken hamnade på Rodga eller Hult. Örnberg har i sina ättartal en uppgift, som härvid är av intresse. Enligt denna hade Jacob Eurenius en sonson med samma namn, född 1777, om vilken det heter: »bortflyttade 1790, blev mekaniker, företog utrikes resor, vistades i Norrköping». Det förefaller tänkbart, att denne fått boken av sin farfar och under sin vistelse i Norrköping överlämnat den till sin släkting, fru Maria Magdalena Graver på Rodga och Hult.

Hans Hylander

Edward Ringborg: Bidrag till Norrköpingsindustriens historia, Norrköping 1922—1923.

K. Bygdén: Hernösands stifts herdaminne, Uppsala 1923—1926.

Trollhättan, dess kanal och kraftverk. Historik och beskrifning, utgiven af Kungl. Vattenfallsstyrelsen, Stockholm, del I, 1911 och del II: 2, 1916.

E. W. Dahlberg; Svenska Vetenskapsakademiens protokoll för åren 1739, 1740, 1741, Uppsala 1918.

Till Civilingeniör Hans Hylanders intressanta hypotes om författaren till Hult-boken kan läggas, att enligt en på Björnsnäs säteri i Östergötland förvarad sammanställning av resekostnaderna 1771—1773 för Henric Bernhard Graver (son till Jacob Graver och Ulrica Petronella Blomberg) upptages ett reseförskott från bl. a. Konstmästare Abraham Eurenius i Trollhättan. Det fanns således mer än en förbindelse mellan Gravers på Rodga och Eurenius, vilket talar för det sannolika i att Hult-boken kommit via Graver till Rodga och senare med familjen Ekelund från Rodga till Hults Bruk.

För min del håller jag det icke för uteslutet att bokens författare kan vara den yngre Johan Eurenius. De i boken omnämnda inventionerna, som bokens författare studerat utomlands, antyda den resväg som författaren följt och som för övrigt var densamma som de flesta tekniska studerande på den tiden följde, bland dem just Johan Eurenius. Han dog hastigt 1763. Hult-boken synes aldrig ha blivit fullt avslutad. Det finns flera icke använda blad. Boken är icke daterad eller signerad, kanske beroende på författarens plötsliga bortgång. Johan Eurenius var elev till Samuel Sohlberg, som i sin tur var elev till Christopher Polhem, vilket också talar för att det är Johan Eurenius som är bokens författare.

Genom Karin Forsbergs första utredning i Dædalus 1947 har uppmärksamheten fästs på detta ur teknikhistorisk synpunkt värdefulla verk och en utgångspunkt erhållits för identifiering av bokens författare. Genom Hans Hylanders inlägg har utredningen förts ett steg framåt. Men än så länge får väl det slutliga avgörandet anstå. Kanske kunna flera synpunkter på bokens proveniens komma fram, vilka leda till ett definitivt svar.

Torsten Althin